

BM Keyfi Gözaltılar Çalışma Grubu – Akin Öztürk Kararı (Görüş No: 33/2024, Türkiye)

1. Kişi, Konum ve 15 Temmuz Bağlamı

Kişi:

Akin Öztürk, 21.02.1952 doğumlu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, eski Hava Kuvvetleri Komutanı; 2015'ten itibaren Yüksek Askerî Şûra (Yüksek Askerî Danışma Kurulu) üyesi, fiilen yarı-emekli, hiyerarşik bir komuta görevi olmayan bir konumda.

15 Temmuz öncesi durumu:

1–20 Temmuz 2016 tarihleri arasında, önceden planlanmış **yıllık izindeydi**, İzmir'de askeri lojmanda tatildaydı; hakkındaki iddialarla bağlantılı herhangi bir iletişim/organizasyon faaliyeti dosyada gösterilemiyor.

15 Temmuz gecesi rolü:

- - 15 Temmuz öğlen saatlerinde eşi rahatsız olduğu için Ankara'ya dönüyor.
 - Saat 21.32'de Genelkurmay'a saldırı olduğu bilgisini alıyor, komuta kademesini arayarak bilgi toplamaya çalışıyor.
 - Hava Kuvvetleri Komutanı'nın talimatıyla **Akıncı Üssü'ne “darbeyi durdurmak” için gitmesi isteniyor.**
 - Üste, maskeli personel eşliğinde üs komutanı odasına götürülüyor; burada Genelkurmay Başkanı, bazı üst rütbeli personelin ikna edilmesi için kendisinden yardım istiyor.
 - Gece boyunca 143. Filo'da bulunan darbe faillerini ikna etmek için birkaç kez gidip geliyor; sabaha karşı gelişmeler hakkında Genelkurmay Başkanı'na bilgi veriyor.
 - Helikopterle Başbakanlığa gitmek istiyor, helikopter ateş altına alınıyor, bacağından yaralanıyor, tekrar üsse dönüyor, bazı üst rütbeli rehin askerleri bulup kurtarıyor.

Resmî ilk kayıtlar:

Olayın hemen sonrasında Genelkurmay ve Hava Kuvvetleri açıklamalarında, Öztürk'ün darbeyi bastırma çabaları **resmî metinlerde de kabul ediliyor**, ancak kısa süre sonra medya kampanyasıyla “darbe lideri” olarak lanse ediliyor.

2. Gözaltı, İşkence ve Tutuklama Süreci

Gözaltı:

- - 17 Temmuz 2016'da saat 02.00 civarı "ifade vermek üzere davet" ediliyor; kendisini tanık gibi düşünerek gidiyor, ancak **yakalama kararı gösterilmeden derhal gözaltına alınıyor.**
 - Ankara Emniyeti Terör Şubesi'ne bağlı bir spor salonunda (yaklaşık 500 kişiyle birlikte) tutuluyor.

İşkence ve kötü muamele iddiaları:

- - Üzerindeki kıyafetler çıkartılıyor, çıplak halde tutuluyor.
 - Uzun süre çömelme/zorlayıcı pozisyonlarda kalmaya zorlanıyor.
 - Tırnaklarına asit dökülmesi, ağır dayak, diğer gözaltındakilerin de dövülmeye zorlanması, sürekli küfür ve hakaret, uyku, yemek ve tuvalet ihtiyacının engellenmesi gibi ayrıntılı işkence iddiaları var.
 - Aydınlatmanın sürekli açık tutulduğu, sağlık ve hijyen koşullarının sağlanmadığı aktarılıyor.
 - Kendi seçtiği avukata erişemiyor; Baro tarafından atanan bir avukat, Öztürk'ün vücudundaki belirgin işkence izlerini savcılık ifadesine geçiriyor.

İlk tutuklama kararı:

- - 18 Temmuz 2016'da savcılık, CMK 100 kapsamında "somut deliller, kaçma şüphesi ve delil karartma" gibi klasik klişelere dayanarak tutuklama talep ediyor; **somut delil türü ve içeriği belirtilmiyor.**
 - Aynı gün Ankara 5. Sulh Ceza Hakimliği, Anayasal düzeni ortadan kaldırma ve hükümeti devirmeye teşebbüs suçlarını gerekçe göstererek tutukluyor. Kararda da "somut delil" gösterilmiyor, genel ifadelerle yetiniliyor.
 - Tutukluluğu, Sulh Ceza Hâkimlikleri ve daha sonra yargılama boyunca aylık/otomatik kararlarla rutin şekilde uzatılıyor.

Cezaevi kořulları:

- - 18 Temmuz 2016’da Sincan F2 Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevi’ne sevk ediliyor.
 - **10 ay 8 gün boyunca ağır tecrit altında tek başına** tutuluyor; 2017 Haziran’da “tehlikeli tutuklu” kategorisine alınarak TV, radyo yasağı, havalandırmada günde 1 saat gibi ek kısıtlamalar getiriliyor.
 - Türkiye İnsan Hakları Vakfı raporuna göre bu koşullar **işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele** düzeyine ulaşıyor ve sağığında ciddi bozulma yaratıyor.

3. Yargılama Süreci ve Ağır Hak İhlalleri

İddianame ve toplu dava:

- - 31 Mart 2017 tarihli iddianamede Öztürk ve 431 kişi hakkında dava açılıyor; daha sonra 224 sanıklı Akıncı davası (17. Ağır Ceza Mahkemesi) ile birleştiriliyor.
 - Öztürk, **15 Temmuz’un “lideri” olmakla** suçlanıyor.

Savunma hakkına ve adil yargılanmaya ilişkin sorunlar:

- - Duruşma başlarken sanıklara iddianame ekleri ve delil klasörlerine erişim sağılanmadan, hemen “ilk savunmalarını” yapmaları isteniyor; gerekçeli kararda da sadece bu ilk kısa beyanlardan alıntı yapıp asıl detaylı savunmalar görmezden geliniyor.
 - Avukatların beyanları ve delil talepleri büyük ölçüde yok sayılırken, savcılık ve müdahillerin talepleri sistematik olarak kabul ediliyor.
 - Mahkeme, sanıklar ve müdafileri olmaksızın, gizli kapalı oturumlarda kritik tanıkları dinliyor; çapraz sorgu hakkı fiilen ortadan kalkıyor.

Deliller, görüntüler ve işkence altında alınan ifadeler:

-

- Olay gecesine ait 319 saatlik kamera görüntüsünün yalnızca 101 saati dosyaya sunuluyor; yaklaşık %70'inin ya silindiği ya da gizlendiği anlaşıyor.
- Bağımsız uzman raporları, mevcut görüntülerde manipölasyonlar olduğunu ortaya koymasına rağmen, mahkeme bu raporları dikkate almıyor; buna karşılık, mahkemenin atadığı bazı “bilirkişiler” hem asker kökenli hem de dosyada müşteki pozisyonunda.
- En az 151 sanık, işkence ve kötü muamele altında ifade verdiklerini, ifadelerin polis tarafından hazırlanıp imzalatıldığını beyan ediyor; buna rağmen mahkeme ne savcılığa bildirim yapıyor ne de bu ifadeleri dışlıyor, tam tersine hükme esas alıyor.

Mahkemenin tarafsızlığı ve siyasi bağlam:

- - 17. Ağır Ceza Mahkemesi başkanı, daha önce aynı dosyada tutuklama kararı vermiş hâkim; tarafsızlık itirazları sonuçsuz bırakılıyor.
 - Aynı başkan, 2017’de Polis Akademisi’nin düzenlediği bir çalışmaya katılıp “Gülen grubu ile mücadelede somut delile gerek yok, en ufak şüphe yeterlidir” yaklaşımını benimseyen bir pozisyon alıyor; bu, yargı bağımsızlığı ve masumiyet karinesine açık aykırılık olarak dosyada anlatılıyor.
 - Mahkeme başkanı, kararın hemen ardından Yargıtay üyeliğine terfi ettiriliyor; benzer birçok darbe davasına da bakıyor.

“Linç atmosferi” ve yargılamanın gösteri niteliği:

- - Sanıklar, duruşma salonuna otomatik silahlı jandarma eşliğinde, çatıdaki keskin nişancılar ve drone çekimleriyle, organize bir kalabalığın önünde “idam” sloganları ve yağlı urgan atılarak götürülüyor; bu “utanç yürüyüşü” devlet medyasında canlı yayınlanıyor.
 - Duruşma salonunda izleyicilerin hakaret ve tehditleri cezasız kalıyor.

Hüküm ve son durum:

-

- 20 Haziran 2019’da, Akin Öztürk hakkında **141 kez ağırlaştırılmış müebbet ve binlerce yıl hapis** cezası veriliyor; aynı kararlar tutukluluğunun devamına hükmediliyor.
- İstinaf (Bölge Adliye Mahkemesi 21. Ceza Dairesi) 13 Ekim 2020’de hem mahkûmiyet hem tutukluluğun devamı yönünde standart bir kararlar süreci sürdürerek, dosyayı Yargıtay’a taşıyor; Öztürk, karar tarihi itibarıyla hâlâ cezaevinde.

4. BM Çalışma Grubu’nun Değerlendirmesi

BM Keyfi Gözaltılar Çalışma Grubu, Öztürk’ün tutukluluğunu **Kategori I ve III kapsamında keyfi** buluyor:

a) Kategori I – Hukuki Dayanak Yokluğu

- - Yakalamada **yakalama ve arama kararı gösterilmemiş**, gerekçeler “derhal ve somut” biçimde bildirilmemiş; bu durum BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS) m. 9/2’ye aykırı.
 - Kişi **suçüstü hâlinde yakalanmamış**, darbe gecesini darbeyi bastırmaya çalıştıktan sonra evine dönmüş, oradan “ifade için çağrılıp” tutuklanmıştır; olağanüstü hal ve derogasyon dahi bu ölçüde usulsüz, gerekçesiz tutuklamayı haklı kılamaz.
 - Tutuklamanın ve devamının hiçbir aşamasında dosyada “makul şüpheyi” objektif olarak haklı gösterecek delil ortaya konmamış, buna rağmen yıllarca özgürlüğünden yoksun bırakılmıştır.

Sonuç: Tutuklama ve devamı, **Kategori I anlamında keyfidir.**

b) Kategori III – Ağır Düzeyde Adil Yargılanma İhlalleri

- - **Uzun süreli ve ağır tecrit**, Nelson Mandela Kuralları ve işkence yasağı bağlamında ciddi bir ihlal; 15 günü aşan tecritin işkence seviyesine varabileceği vurgulanıyor.
 - Avukata erişimin geciktirilmesi, dosyaya erişim kısıtlamaları (CMK 153 istisnasının rutin ve keyfi kullanımı), delillere erişemeden savunma yapmak zorunda bırakılması, **silahların eşitliği ve savunma hakkının** ihlali.

- İşkence altında alınan tanık/sanık ifadelerinin dosyadan çıkarılmaması ve hükme esas alınması, **mutlak nitelikteki işkence yasağına ve adil yargılanma hakkına ağır aykırılık.**

Sonuç: Adil yargılanma güvencelerinin bu ölçekte ihlali, tutukluluğu **Kategori III bakımından da keyfi** kılmaktadır.

c) Kategori V – Ayrımcılık

•

- Kaynak, Öztürk'ün "Gülen hareketiyle ilişkilendirilmesi" üzerinden siyasi/diğer görüş temelinde ayrımcılığa uğradığını ileri sürüyor olsa da, Çalışma Grubu eldeki malzeme ile **Kategori V yönünden kesin sonuca varacak veri olmadığını** belirtiyor.

5. BM Keyfi Gözaltılar Çalışma Grubu'nun Sonuç, Tavsiye ve Takip Mekanizması

Keyfilik tespiti:

- Akin Öztürk'ün özgürlüğünden yoksun bırakılması, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9 ve 10. maddeleri ile MSHS'nin 9 ve 14. maddelerine aykırıdır;
- Bu nedenle Kategori I ve III kapsamında keyfi özgürlükten yoksun bırakma söz konusudur.

Derhâl serbest bırakma ve tazminat:

- Türkiye'ye, Öztürk'ün derhâl serbest bırakılması,
- Kendisine etkili tazminat ve diğer giderim yollarının sağlanması çağrısı yapılmaktadır.

Bağımsız soruşturma ve sorumluluk:

- Keyfi tutuklama, işkence ve adil yargılanma ihlallerinin tüm boyutlarıyla bağımsız biçimde soruşturulması
- Ve sorumlular hakkında gerekli işlemlerin başlatılması talep edilmektedir.

Sağlık durumu nedeniyle "acil işlem" (urgent action):

- Öztürk'ün ağırlaşan sağlık durumu sebebiyle, Çalışma Grubu "urgent action" prosedürünü devreye sokmakta,
- Türkiye'yi, cezaevindeki kişilere insan onuruna uygun muamele yükümlülüğünü (MSHS m.10) hatırlatmaktadır.

Takip (Follow-up) Yükümlülüğü ve Altı Aylık Bildirim Süresi

Kararın sadece tespit ve tavsiyeden ibaret kalmaması için, Çalışma Grubu bir **takip (follow-up) prosedürü** de öngörmektedir:

- Çalışma Grubu, hem **kaynak (başvuruyu yapan taraf)** hem de **Türkiye Hükümeti'nden**, kararın iletilmesinden itibaren **altı ay içinde** kendisine yazılı bilgi sunmalarını istemektedir.
- Bu kapsamda özellikle şu konularda bilgi talep edilmektedir:
 - Akin Öztürk'ün **serbest bırakılıp bırakılmadığı, serbest bırakıldıysa tarihi,**
 - Kendisine **tazminat veya diğer giderimlerin** sağlanıp sağlanmadığı,
 - Keyfi tutuklama, işkence ve adil yargılama ihlallerine ilişkin **bağımsız bir soruşturma yürütülüp yürütülmediği, sonucu ve sorumlular hakkında işlem yapılıp yapılmadığı,**
 - Türkiye'nin iç hukukunda ya da uygulamasında, bu karar doğrultusunda **herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği** yapılıp yapılmadığı,
 - Öztürk'ün **sağlık durumunun iyileştirilmesi için atılan adımların ve bunun bağımsız sağlık uzmanlarınca doğrulanıp doğrulanmadığının** bildirilmesi,
 - Ve kararı uygulamak için alınan **diğer tüm önlemler** hakkında bilgi.
- Hükümetten ayrıca, kararın uygulanmasında **karşılaşılan güçlükler** varsa bunları da bildirmesi ve gerekirse Çalışma Grubu'ndan **teknik yardım talep etmesi** istenmektedir (örneğin ülke ziyareti).
- Çalışma Grubu, altı aylık süre sonunda kendisine iletilen bilgileri değerlendirerek, kararın uygulanma düzeyini **BM İnsan Hakları Konseyi'ne rapor edebileceğini**, ayrıca yeni ihlal iddiaları gelmesi hâlinde **kendi inisiyatifiyle de dosya üzerinde yeniden işlem yapma hakkını saklı tuttuğunu** açıkça belirtmektedir.
-